

Deus semper creans et salvificans

Luther és Wesley Isten üdvösséget munkáló cselekvéséről

Manfred Marquardt

Előadás az Evangélikus Hittudományi Egyetemen 2013. Október 11-én

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim,
tisztelt Kollegák,
kedves Testvérek!

Nagy öröm számomra, hogy ma itt az Önök teológiai konferenciáján részt vehetek és szólhatok Önökhöz. A protestáns teológia – legyen az akár lutheri vagy metodista – olyan tudományág, amely az azonosan és a másként gondolkodókkal folytatott párbeszéd nélkül nem lehet sikeres. A párbeszéd bár nem elégséges, de szükséges feltétele a tisztázásnak, korrektúrának és a reformációban gyökerező saját meggyőződések megszilárdításának. Csak a félnék vagy az arrogáns hozzáállás akadályozhatja meg bennünket abban, hogy nyíltan és szeretetteljesen beszéljünk egymással Krisztusba vetett hitünkről. Ilyen hozzáállás azonban őszinte keresztyének között nem létezik.

Persze be kell vallanunk, hogy a reformáció egyházaiban hosszú ideig számtalan félreértés és közhely akadályozta, vagy legalábbis megnehezítette az ilyen jellegű beszélgetéseket. Hiszen nem is akartuk tudni, hogy kik is a „többiek”, hogyan gondolkoznak, és miért viselkednek általunk nem helyeselt módon. Többnyire úgynevezett „nem teológiai” faktorok nehezítették vagy akadályozták a nyílt párbeszédet. És bizony gyakran csak a minden keresztyént előbb-utóbb elérő fájdalmas tapasztalatok vezettek az egymás iránti megújult nyíltság élményéhez.

Lutheránusokat és metodistákat közben nem csak az Egyházak Világtanácsában való tagságuk köti össze, hanem a Protestáns Egyházak Európai Közösségéhez való tartozásuk is. Ez a közösség azért jöhetett létre, mert a Leuenbergi Konkordia felvázolta az ehhez szükséges közös alapot és szavakba öntötte, hogy Krisztusban és az Ő evangéliumán keresztül a hívők közösségére kaptunk elhívást, és hogy Igéje és Lelke azért adatott, hogy vezessenek bennünket az úton Jézus követésében.

Teológiai eszmecserénk fontos része, hogy szemügyre vegyük azt a két férfit, akik mindenekelőtt a XVI. századi lutheri reformáció, illetve a XVIII. századi wesley-i megújulási mozgalomhoz vezettek: Luther Márton, és John Wesley-t. Célkitűzésük, tanításuk, és a Jézus Krisztus evangéliumán tájékozódó keresztyénység újbóli megnyeréséért kifejtett gyakorlati erőfeszítésük jobb megértése nem csak abban segíthet bennünket, hogy pontosabban értsük egymást, hanem még impulzusokat is nyerhetünk ahhoz, hogy elvégezhessük Istentől nyert feladatunk, a korunk emberének szóló evangélium-hirdetés megújítását.

A Wesley személyével és teológiájával való intenzívebb foglalkozás lutheránus részről a II.Világháború után kezdődik, a heidelbergi egyháztörténész, Martin Schmidt személyével, aki alapos kutatások után tartalmára nézve megalapozott teológiájú életrajzot írt John Wesley-ről¹, akinek - Schmidt szerint - köszönhető „a kereszténység történetének ... utolsó legnagyobb egyházalapítása”², amely aztán további mozgalmak és egyházak kialakulásának táptalajává vált. Ha most háttérbe szorítjuk Wesley evangélizációs és szociális teljesítményeit, és összehasonlítjuk fő teológiai témáit és azok kezelését Luther Mártonéval, akkor a következő alapvető megállapítást tehetjük: Mindketten szívügyüknek tekintik az evangélium üdvösségre vonatkozó tanítását, annak magyarázatát és hirdetését.

Mostani rövid előadásomban ezért Luther és Wesley tanításának egyik központi aspektusával foglalkozom: Az Isten által munkált üdvesemény valóságával.

1. Az üdvbizonyosság megtapasztalása Luthernél és Wesley-nél: Megigazulás sola gratia – sola fide – solo Christo

A methodista tanítás tartalmának meghatározó eleme a Wesley-fivérek, John és Charles Isten-élménye volt, amely hitüknek és – értelmezésük szerint Istentől kapott - küldetésüknek új értelmet adott. Fiatal egyetemistaként olyan vallási csoporthoz tartoztak, akik napi bibliatanulmányozással, rendszeres istentisztelet-látogatással és úrvacsorázással, idejük gondos tervezésével, a szegények és kitzsítottak segélyezésével valamint szigorú lelkiismeretvizsgálattal azon fáradoztak, hogy Isten akaratát teljesítsék. Azonban minden erőfeszítésük ellenére sem akart megjelenni a bizonyosság, hogy Isten tetszését elnyerték, és saját csődjük ellenére elfogadást nyertek Tőle. Az a tény, hogy ez a bizonyosság nem elérhetetlen célkitűzés, a Németországból származó herrnhuti keresztényekkel való találkozásból derült ki számukra. Hosszú beszélgetések, a Szentírás ismételt tanulmányozása, belső harcok és imádság után megadatott nekik a hit bizonyossága, amely megszabadította őket az üdvösségük felőli fájdalmas aggodalomtól.³ Most már bizonyosak voltak afelől, hogy Isten Krisztus váltsága alapján megbocsátja bűneiket, és engedelmességük elégtelensége

1

Martin Schmidt: John Wesley, 2 kötet, Zürich/Frankfurt am Main (Gotthelf und Anker-Verlag) 1953/1966. További címek Luther és Wesley teológiájához: Franz Hildebrand [Dietrich Bonhoeffer közeli barátja]: From Luther to Wesley, London, 1951; Gordon Rupp: John Wesley und Martin Luther – ein Beitrag zum lutherisch-methodistischem Dialog, Beiträge zur Geschichte der EmK (BGEEmK) 16, 1983; Philip Watson: Die Autorität der Bibel bei Luther und Wesley, Theologie für die Praxis (ThfPr) 14, 1988, 14-26; Walter Klaiber&Manfred Marquardt: Gelebte Gnade, Göttingen, 2. 2006-os kiadás (további irodalom ott).

2

Schmidt, John Wesley, 1.kötet, 9.ol.

3

Ehhez a fordulatokban gazdag fejlődéstörténethez bővebbet találhatunk Karl Zehrer: Mit ruhigem Herzen

ellenére gyermekeiként fogadja el őket. Így értették a Jézus Krisztusról szóló evangéliumot, akinek a kereszten történt élete feláldozása által Isten az egész világot megbékéltette önmagával.⁴ 1738. május 24-én John Wesley feljegyezte naplójában, hogy este nagyon kedvetlenül ment el az Aldersgate Street-i közösségbe, ahol valaki Luther Római levélhez írt előszavát olvasta fel. Amikor aztán a vezető „körülbelül háromnegyed kilenckor” a szív megváltozását taglalta, amelyet Isten a Krisztusba vetett hit által munkál, „éreztem, hogy a szívem különösen meleg lesz. Éreztem, hogy üdvösségem tekintetében rábíztam magam Krisztusra, egyedül csak Krisztusra és megbizonyosodtam a felől, hogy Isten elvette bűneimet, igen, az én bűneimet, és megszabadított a bűn és a halál törvényétől.”⁵

„Aldersgate”, ahogy ezt az élményt nevezik, nem Wesley hitre való megtérésének napja volt, hanem „egy szerencsétlen, a saját bűnös lényével viaskodó keresztény áthelyezése az Isten szeretete nyugodt ismeretének állapotába.”⁶ Három évvel korábban Wesley elhagyta angliai hazáját és a Lincoln College-ben betöltött fellow biztos státuszát, és útra kelt, hogy szórványlelkész és az indiánok között misszionárius legyen Georgia-ban, a brit gyarmaton. „Fő indítékom, aminek minden mást alárendelek”, írja egy levelében 1735-ben „az a remény, hogy lelkemet megmentsem.”⁷

Egy hosszabb, belső tisztázódási folyamat végén Wesley személyesen átélte a feltételek nélkül ajándékba kapott üdvösség bizonyosságát, és ezzel együtt azt a szabadítást, amely képessé tette, hogy Isten kegyelmében és szeretetében élhessen. Ezzel alapvetően megújult életének és szolgálatának alapja, noha annak külső formája messzemenően változatlan maradt. Az egyedül hit általi megigazulásról szóló igehirdetése miatt nemcsak a „rajongó” bélyegét kellett hordoznia és minden egyházi szinten ellenállást kellett tapasztalnia, hanem a lutheri antinomia-vitához hasonlóan ez a prédikáció évtizedekkel később a methodista mozgalomban is viharokat váltott ki.⁸

Wesley „Aldersgate-élménye” és annak előzménye analógiát mutat Luther teológiai életrajzával és „torony-élményével”. 1505 nyarán Luther elhagyta az Erfurti Egyetemet, hogy kolostorba vonuljon. A legendás villámcsapás

---

4 Ennek az élménynek Pál vagy Luther Márton élményével hasonló vonásait megírta cikkében Härle: Allein aus Glauben! – Und was ist mit den guten Werken? ThfPr 31, 2005, 32-43; nyomtatásban megjelent uo. Christlicher Glaube in unserer Lebenswelt, Leipzig, 2007, 156-167.

5 Az angol eredeti szöveg szinte az összes Wesley-életrajzban és teológiáját bemutató műben megtalálható;

művei tudományos kiadásában, 18. kötet, Nashville, 1988, 249k.

6 Michel Weyer: Die Bedeutung von „Aldersgate” in Wesley's Leben und Denken, megtalálható: Im Glauben gewiss (Beiträge zur Geschichte der EmK 32), Stuttgart, 1988, 27. E tapasztalat megítéléséhez további tanulmányok találhatóak: Randy L. Maddox (Kiadó): Aldersgate Reconsidered, Nashville TN (Kingswood Books), 1990.

7 Works (Bicentennial Edition), 25. kötet: Letters (1980), 439.

8 Közelebbi Walter Klaiber&Manfred Marquadt, Gelebte Gnade, (ld. 2. megj.) 305-309. ol.

Deus creans et salvificans

4

Stottemheim közelében csak kiváltója volt szerzetesi fogadalmának; a mélyebb ok abban az aggodalmában rejlett, hogy az igazságos Isten színe előtt nem fog tudni helytállni. De a legszigorúbb szerzetesi élet sem hozta meg számára a remélt segítséget: „Mindabban, amit egyházi előírásaként megtartok, bibliai parancsolatokban betartok, nem találok meg az Istennel való békességet. Az Isten iránti szeretetet, amellyel rendelkezni kellene, nem tudom teljesíteni.”⁹ „Nem szerettem Istent”, - írta visszatekintve arra az időszakra – „igen, sőt sokkal inkább gyűlöltem (Őt)” – ami még inkább kétségbeesésbe taszította.¹⁰ Ismételt arra igyekezett, hogy megértse, mi az Isten igazságossága, hogy mit vár el, és hogyan ítélkezik – mindig ugyanazzal az eredménnyel: Isten igazságos, és megbünteti a bűnösöket és igaztalanokat.

„Mígnem aztán Isten irgalmából, miután napokat és éjszakákat töprengtem ezen, figyelmemet a következő szavak összefüggésére összpontosítottam mégpedig: 'Isten a maga igazságát nyilatkoztatja ki benne, ahogyan meg van írva: Az igaz ember hitből él.' Ekkor kezdtem megérteni Isten igazságát, amely által az igaz mintegy Isten kegyelméből él, mégpedig hit által, és ennek ez a lényege: Az evangélium által nyilvánvalóvá lesz Isten igazsága, a passzív, amely által az irgalmas Isten hit által igazzá tesz... Ekkor úgy éreztem, hogy teljesen újjászülettem, és nyitott kapun át beléphettem a paradicsomba.” (u.o.)

Ha a leggyakrabban előforduló dátumozást követjük (1518), akkor mindketten, Luther és Wesley, 35 esztendősek voltak amikor az üdvösség bizonyosságát Krisztus által ajándékkul elnyerték.¹¹ Ez szabadította meg őket attól a hosszú és hiábavaló fáradozástól, hogy Isten kegyelmét és jótetszését a törvény lehetőleg tökéletes megtartása által ériék el. A hasonlóságok persze túlmutatnak ezen a tapasztalaton és annak teológiai magyarázatán. Wesley kifejezetten megemlíti Luther Római levélhez írt előszavát, és a „szív megváltozásának leírását, amelyet a Krisztusba vetett hit munkál”:

„A valódi hit azonban Isten műve bennünk, amely megváltoztat bennünket és Istenből valónak szül újjá... és magával hozza a Szent Lélek... a hit az Isten kegyelmébe vetett élő, rendíthetetlen bizalom,... (amely) megörvendeztet, kitartóvá és kedvessé tesz Isten és minden teremtmény előtt, amit a Szent Lélek munkál hit által.”

Aztán Luther így folytatja: „Így tehát (a hit) kényszer nélkül készséges és hajlandó

mindenki javát cselekedni, mindenkinek szolgálni, mindent elszenvedni, Isten iránti szeretetből és az Ő dicséretére, Aki ilyen kegyelmet tanúsított iránta,

---

9 Wilfried Härle: Allein aus Glauben! Und was ist mit den guten Werken? ThfPr 31,2005, 37.

10 Vorrede zum ersten Band der lateinischen Schriften (1545), WA 54, 186, idézet Michael Bayer fordításából, megjelent: Martin Luther – Lateinisch-deutsche Studienausgabe, kiadó Wilfried Härle, Johannes Schilling és Günter Wartenberg, 2. kötet, Leipzig 2006, 505. 507.

11 Utalás Wilfried Härle-re, ThfPr 31, 2005, 38. 9. megj.

Deus creans et salvificans 5

úgyhogy lehetetlen a cselekedeteket a hittől elválasztani, mint ahogy a tűz és annak fénye sem választható el egymástól.”¹²

2. Eltérések a közös alapon

Három fontos, egymással összefüggésben lévő aspektus esetében azonban Wesley elhatárolódott Luther teológiájától. Ez azután történt, hogy az Anglikán Egyházon belüli viták során és a társadalmi kihívások láttán a megigazulásról saját értelmezést alakított ki:

1. Az ember Isten kegyelme általi megújulása a megigazulást és a *megszentelődést* is magába foglalja, amelyek egymástól megkülönböztethető hatások.

2. Isten kegyelme bűnbocsánatot ad, és megnyitja a *bűn hatalmától való szabadulás* útját.

3. A jócselekedetek és Isten parancsai a hívő ember élete számára fontosak maradnak.

2.1. Az ember megújulása megigazulás és megszentelődés által

Wesley kiemelt helyen dicsérte Luthert az *egyedül hit általi megigazulás* tanításának bátor, világos, kitartó védelmezéséért:

„Ez az oka annak, hogy az ellenség olyan dühödten tombol, ha 'a hit általi üdvösséget' hirdetik a világban. Ez az oka annak, hogy a földet és a poklot is mozgásba hozta, hogy elpusztítsa azokat, akik ezt először hirdették. És ugyenezen okból, mert jól tudja, hogy csak a hit képes birodalma erősségeinek lerombolására, parancsolt minden hadseregének, és hazugsága valamint rágalmozása minden tudományát latba vetette, hogy a Seregek Ura dicsőséges harcosát, Luther Mártont elijessze attól, hogy ezt az evangéliumot újra életre keltse.”¹³

Isten kegyelmének hatása Wesley szerint hármasságú: megelőző (prevenient),

megigazító (justifying) és megszentelő (sanctifying); ennek megfelelően a felébredt emberek – egy ház hasonlatával élve¹⁴ – csak az előcsarnokban vannak, a megigazultak beléptek a hit kapuján a keresztény élet házába, amelyben megszentelt életüket élik. Itt növekedhet mindaz, ami saját, megfeszített igyekezettel megvalósíthatatlan volt: az Isten szeretetéből fakadó

12

Vorrede zum Römerbrief (1522), WA DB 7, idézet: Martin Luther, Gesammelte Werke, kiadó: Kurt Aland, Göttingen,³ 1982, 5 kötet, 49k.

13

Predigt 1: Das Heil, das durch den Glauben kommt (Salvation by Faith), III.9 (Lehrpredigten, Stuttgart 1986, 30ol.).

14

J.Wesley: *The Principles of a Methodist Farther Explained*, Works ed. Jackson 8, 472. A kegyelem munkájához v.ö. mindenekelőtt: Theodor Runyon: *Die neue Schöpfung. John Wesleys Theologie heute*, Göttingen 2005, 33-115.

Deus creans et salvificans

6

élet, és az akarata iránti engedelmesség. A keresztény élet kezdetekor időbeli következményként jelentkez kegyelmi hatás azonban a kegyelem szempontjából önmagától el nem választható: minden esetben ugyanaz a kegyelem az, amely eltérő időben és eltérő módon működhet az ember életében.

Wesley értelmezése szerint a *megszentelődés* gyökere *Isten szeretetének megtapasztalásában* rejlik, és lényegében az *Isten és a felebarát iránti szeretet*. Wesley a megigazulást és a megszentelődést Isten cselekvéseként teológiailag úgy rendszerezte, hogy az előbbi Isten cselekvése *értünk*, a második pedig Isten cselekvése *bennünk*. A kegyelemnek ezt a dinamikáját hiányolja Wesley Luthernél, aki *csak* a megigazulással ajándékba kapott szentséget képviseli.¹⁵

Wesley egy késői prédikációjában szokatlanul élesen védekezett a megigazulás pusztán nekünk tulajdonított igazságára vonatkozó megrövidítése ellen:

„Gyakran szóvá tették, hogy nagyon keveseknek van világos véleménye a megigazulásról és megszentelődésről. Sokan, akik csodálatra méltó módon beszéltek és írtak a megigazulásról, nemcsak hogy nem értették világosan a megszentelődés tanát, hanem még csak nem is ismerték azt. Ki más írt helyesebben az egyedül hit általi megigazulásról, mint Luther Márton? De ki más ismerte kevésbé a megszentelődés tanítását mint éppen ő, vagy ki másnak volt oly kusza az arról alkotott felfogása, mint neki? Hogy a megszentelődésre vonatkozó teljes tudatlanságáról megbizonyosodjunk, csak el kell olvasnunk előítéletmentesen a Galata levélhez írt híres előszavát.”¹⁶

Ahogy Luther, úgy Wesley számára is Isten akarata Krisztusban megismerhető üdvakarát. Minden ember arra rendeltetett, hogy megmeneküljön. A sziroföníciai asszonytól (Mk 7,28) tanuljuk meg - mondhatta volna Wesley Lutherrel együtt -, hogy Isten hallható nem-je mögött a mélyben, titokban rejtőző igen bújik meg.¹⁷

Luthernél erőteljesebben - aki szintén utal arra, hogy a kegyelem hatásai a keresztény ember életében nem maradnak rejtve - értékeli Wesley a Lélek gyümölcseit, mint Isten bennünk munkálkodásának bizonyítékát. Luthernél erőteljesebben – aki szintén beszél a hit növekedéséről - hangsúlyozza Wesley a megszentelődésben való növekedést, amely által a bűn és kísértéssel szembeni ellenállóképesség is erősödhet.

15

Közelebbit lásd: Manfred Marquardt: In der Liebe wachsen. Das wesleyanische Verständnis der Heiligung, *Una Sancta* 54, 1999, 304-313. Arról, hogy a szentség csak „idegen”, csak Krisztusban fennálló marad, vagy valóságosan megváltoztatja a megigazított hívőt, Wesley és Zinzendorf eltérően gondolkodtak. Lásd: *Works of John Wesley* 19 (*Journal and Diaries II*), 21 kk) és Peter Vogt: „Keine innewohnende Vollkommenheit in diesem Leben!” *ThfPr* 30, 2004, 67-81.

16

Sermon 107: *On God's Vineyard* (1787), I.5.

17

WA 17.2,203. V.ö: Paul Althaus: *Die Theologie Martin Luthers*, Gütersloh⁵ 1980, 60.ol.

Deus creans et salvificans

7

2.2 Bűnbocsánat és szabadulás a bűn hatalmától

A megigazulás révén a Krisztus által egészen megszenteltek nem maradnak változatlanok, hanem Isten kegyelme által megújulnak, hogy elnyerjék eredeti, de a bűn által tönkretett istenképűségüket. „Az igazságot, amely a keresztény ember életét jellemzi, nem ő maga hozta létre..., hanem azt Krisztus Lelke teremtette. Új teremtményt hoz létre, akinek élete alapja nem marad változatlan, hanem átalakul, Istenben újjászületett teremtménnyé válik!”¹⁸ Isten megújító munkája nem csak új státuszhoz vezet *coram deo*, hanem felismerhető – meglepően gyors, vagy csak hosszabb idő elmúlásával jelentkező – valóságos változásokat idéz elő: pozitív önértékelést (éppen a szegények és kirekesztettek esetében is), új magatartást és kapcsolatokat:

„Nem kevesen vannak azok, akiknek bűne kiugróan feltűnő volt – iszákosság, káromkodás, lopás, paráznaság, házasságtörés – majd a 'sötétségből a világosságra, és a sátán hatalmából Istenhez' vezették őket. Sokan szoros függőségben éltek gonoszságukkal; hosszan, talán több éven keresztül dicsekedtek szégyenteljes életvitelükkel, míg aztán beleőszültek. Egyesekben valamikor... felderengett a hit. Isten ezekben az utolsó napokban kijelentette karját a közismert vámszedőknek és bűnösöknek; de a farizeusok közül, azon 'igazak közül, akiknek nincs szükségük megtérésre' is sokan hittek benne; ők tehát miután elfogadták a rájuk vonatkozó halálos ítéletet, meghallották azt a hangot, amely a halottakat életre hívja, és részesei lettek a szívbeli élő hitnek, amely 'igazság, békesség és Szent Lélek általi öröm'.”¹⁹

Mivel ez megtörtént és tagadhatatlan tény, és mivel a megigazulás Wesley meggyőződése szerint nem csupán státuszváltozást vagy pusztán az embernek tulajdonított igazságot jelent, nem fogadhatta el azt a vélekedést, mely szerint

Isten azon ítéletével, hogy a megigazultat igaznak fogadja el, bizonyos mértékben tévedne:

„...hogy (Isten) azt gondolja, az emberek azok, amik nem; hogy ő másként értékeli őket, mint akik valójában. A megigazulás semmi esetre sem jelenti, hogy Isten ítélete a valódi tényállásnak ellentmond; hogy jobbnak tart bennünket, mint akik valójában vagyunk, vagy, hogy azt hiszi, hogy igazak vagyunk, miközben nem vagyunk azok. Bizonyára nem! A minden bölcsesség Istenének ítélete mindig megegyezik a valósággal. Tévedhetetlen bölcsességével összeegyeztethetetlen lenne, hogy engem büntelennek tartson, igaznak vagy szentnek nyilvánítson, mert mindez valaki más jellemzője. Ilyen módon legkevésbé sem téveszthet össze Krisztussal, Dáviddal vagy Ábrahámmal. Ha valaki, akinek Isten értelmet adott, ezt a kérdést előítéletmentesen végiggondolja, be kell látnia, hogy a megigazulásnak ez a felfogása sem az értelemmel, sem a Szentírással nem hozható összhangba.”²⁰

18 Theodor Runyon, 104. (lásd 13. megj.)

19

Wesley: *Preface* (1742) zum *Journal* 1738.8.12-1739.11.1-ig (Works 19, 3, fordította MM).

20

Predigt 5: Die Rechtfertigung durch den Glauben, II.4 (Lehrpredigten, 95k). Természetesen Wesley számára nem tudatos, hogy ezzel felmerül a kérdés, hogy Isten megigazító ítéletét analizálónak vagy

Deus creans et salvificans

8

Wesley a megigazult bűnös valóságos megváltozásával számol, amelynek gyümölcsei életében felismerhetők. Ez nem azt jelenti, hogy járulékos teljesítmények szükségeltetnek a személyes megszentelődés megvalósításához, vagy, hogy egyre „magasabb” lépcsőkre kellene feljutni, nem, Wesley kitart amellett, hogy a *sola gratia* történő megigazulással együtt a megszentelődés is *sola gratia* történik. Mindez azonban arra sarkallja az embert, hogy ne maradjon olyan, amilyen jelenleg, hanem hogy újra azzá legyen, amilyenné Isten teremtette: Isten képmásává.

Ez mindenekelőtt – az Istennel való kapcsolatból lehetséges és abból táplálkozó – szeretetben való növekedésben nyilvánul meg. Wesley nem a fokozatos *ordo salutis* mellett érvel, amelyben a növekedés szintjei lváltják egymást, hanem az üdvösség útját hangsúlyozza, amelyet Isten az emberrel együtt jár oly módon, hogy kegyelme megelőző, megigazító és megszentelő jelleggel folyamatosan hat az emberre. Az emberi akarat mindebben nincs kikapcsolva vagy hatálytalanítva, sokkal inkább felszabadult a kegyelem által, hogy Isten akaratán tájékozódhasson, és a felebarát iránti szeretetben cselekvőképessé váljon. Így válik lehetségessé a megszentelődés életformája, amelyben a tökéletes szeretet – a bűn és annak ereje ellenére – átformáló erővel jelen van.

Még ha Wesley magánál Luthernél több alátámasztást találhatott volna pozíciója megerősítésére, mint amennyiről tudott, mégis tényszerűen megmarad az eltérő hangsúlyozás: A megszentelődés nem vezet ugyan etikai tökéletességhez (gyakran így értették félre Wesleyt), Isten kegyelme mégis megszentelődésünket munkálja, hogy a bűn hatalmától elszakadva úgy formálódjon át a hívő ember,

hogy Jézus indulata egyre inkább meghatározó, motiváló és megfelelő magatartásra képesítő erővé váljon. Ezért értékeli Wesley olyan nagyra a kegyelmi eszközök használatát (többek közt Úrvacsora, imádság, istentisztelet, bibliatanulmányozás)²¹, amelyek által Isten kegyelmét akarja kiárasztani az emberre, amely nélkül semmiféle megújulás sem lehetséges. Ugyanakkor a keresztény élet-bizonyágtétel a társadalom betegségeire is gyógyító hatást fejt ki.²² A megszentelődés tehát nem csak a szív dolga, hanem ugyanakkor olyan életirányt is jelent, amelybe Isten Lelke vezet be azáltal, hogy a hívőket irányítja, és felruházza a szükséges ismerettel és erővel. A megszentelődés az Istennel való kapcsolatból él, akinek szeretete a világ minden bajára gyógyír.²³

---

szintetizálónak kell-e érteni. Ennek az ítéletnek performatív értelmezéséhez (intuitív módon) közelebb áll, mint későbbi ellenfelei. Ehhez a problémához v.ö: Härle: Analytische und synthetische Urteile in der Rechtfertigungslehre, NZSTh 16, 1974, 17-34.

21 Közelebbit ehhez ebben a cikkben fejtettem ki: Gnadenmittel – Kraftquellen für ein Leben mit Gott, in: Michael Nausner (kiadó): Kirchliches Leben in methodistischer Tradition (Reutlinger Theologische Studien, 6. kötet), Göttingen 2010, 112-126.

22 Erre mutatott rá többek között Jürgen Moltmann is, és a következőt fűzte hozzá: „A személyes megszentelődés methodista bizonyágtétele kimutathatóan gyógyítóan hatott Angliában a kialakuló ipari társadalom betegségeire.” (Der Geist des Lebens, München, 1991, 185.)

23 Így találjuk a *Earnest Appeal to Men of Reason and Religion* (1744), Works 11, 45. V.ö. Manfred Marquardt: Praxis und Prinzipien der Sozialethik John Wesleys, 3. átdolgozott kiadás, Göttingen 2008, 32k.

Deus creans et salvificans 9

2.3 Jócselekedetek és Isten parancsolatai

Az egyház és a nemzet megújítójának természetesen szálla volt a szemében, ha az Isten parancsai iránti engedelmességet vagy a jócselekedeteket kevés megbecsülés övezte, vagy netán károsnak („stillness”) tartották őket. Szükségesek voltak, még ha nem is a megigazulás elnyerése szempontjából, hanem – amennyiben erre idő és lehetőség adatik – a hitélet, a szeretetben végzett szolgálat és az Istennel való kapcsolat életszerűségének megvizsgálása szempontjából. Így arra is kész volt, hogy Luther „solafideizmusa”²⁴ ellen mennydörögjön, amely többek között abban is megmutatkozott, hogy Luther a Jakab levelét „szalmalevélnék” degradálta.²⁵ Wesley nem hallott itt Luthernél felszólítást a „szív és élet megszentelésére” való komoly igyekezetre, hanem olyan hozzáállást látott, amely szerint a megkegyelmezett bűnösök felszabadulnak arra, hogy eddigi életüket a „nekik tulajdonított igazságra” hivatkozva („imputed righteousness”) változatlanul folytassák. Pedig Luthert a saját oldalán láthatta volna, hiszen ő különbséget tudott tenni a kettő között, a saját cselekedetekből kegyelemért való meddő igyekezet és a hit és jócselekedetek lényeges összefüggése között: „Mert a valóban igaz ember a hit és a kegyelem által cselekedni kezd, a képmutató azonban hamis buzgósággal igyekszik cselekedetei által elérni a kegyelmet, ami ugyanis elérhetetlen.”²⁶

Persze Wesley Lutherrel kapcsolatos látását a herrnhuti Philip Molther köré sereglettek csoportjával való vitája korlátozta, ahogy ezt egy naplóbejegyzése²⁷ érthetővé teszi és jól példázza:

„Mily szentségtörő módon beszél ő (sc. Luther) jócselekedetéről és Isten törvényéről? Állandóan összeköti a törvényt a bűnnel, halállal és az ördöggel! Azt tanítja, hogy Krisztus mindezekről egyformán 'megvált', miközben a Szentírásból éppoly kevésbé bizonyítható, hogy Krisztus 'megvált' minket Isten törvényétől, mint ahogy a szentségtől vagy a mennytől sem 'vált meg'. Itt van hát (én így látom) a herrnhutiak óriási tévedésének forrása. Luthert követik inkább jól, mint

24

Jakab 2,24-re alapozó elnevezése annak a felfogásnak, hogy az ember egyedül hit által igazul meg. A kifejezés nyilván a tridenti zsinat előtti időben szemrehányás volt a katolikus reformmozgalmak Olaszországban létrejött „evangelismo” szárnyaival szemben, később a reformatori megigazulástan kritikusai vonatkoztatták Lutherre, vagy már Ágostonra is. Vélhetően Wesley erre a történelmi háttérre való reflektálás nélkül alkalmazta. Luther (állítólagos) solafideizmusával folytatott vitájához v.ö: Journal 4.4.1739 (WJW 19,47); és Letters (ed. Telford, 1931, IV, 175 („We are justified by faith alone and yet by such a fait has is not alone.”)

25

Wesley megértéséhez lásd naplóbejegyzését 1739.4.4. (Works of JW 19,47), Luther megértéséhez lásd az Újszövetséghez írt előszavát (1522): „Ezért Jakab levele velük szemben (s.c. Ján, 1.Ján, páli levelek) bizony szalmalevél; mivel nincs evangéliumi jellege”, és eltérően az ÚSZ megnevezett „fő könyveitől” nem „mutat Krisztusra, és (nem) tanít(hat) meg mindarra, amit tudnod fontos és üdvös” (Luther deutsch. Die Werke Martin Luthers in neuer Auswahl für die Gegenwart, hrsg. von Kurt Aland, Stuttgart und Göttingen, 5.kötet, 2, 1962,43)

26

Vorlesungen über den Hebräerbrief (1517/1518), Luther deutsch, 1. kötet, 1969, 332. Hasonlóan a Vorrede zum Römerbrief és más helyeken.

27

1741. június 15-én (Works 19, 201; fordította MM).

Deus creans et salvificans 10

rosszul. Innen (származik) a 'semmi cselekedet, semmi törvény, semmi parancsolat' tanításuk. De ki vagy te, 'hogy a törvényt rágalmazod, és a törvény felett ítélsz?'” (Jakab 4,11)

Mintegy húsz évvel később Wesley Lutherről, mint a megigazulásról szóló tanítás nagy megújítójáról szóló értékelése egészen másként hangzik, ahogy ezt „Az Úr a mi igazságunk” témájú igehirdetésébe vetett egyetlen pillantás is megmutatja. Wesley szeretne véget vetni a protestáns belviszálynak, amely a lutheri, kálvinista és metodista álláspontok között alakult ki, ezért domborítja ki a közös alapot:

„Az az igazság, amely Jézusban van”, a következő szavakban (Jer.23-ból) található meg: „Az Úr a mi igazságunk”. Ez olyan igazság, amely mélyen behatol a kereszténység természetébe és úgymond annak egész váza ezen nyugszik. Kétséget kizáróan állíthatjuk róla, amit Luther egy ezzel szorosan összefüggő igazságról mond: Ez az *articulus stantis vel cadentis ecclesiae* – a keresztény egyház ezen áll vagy bukik. Valóban a hit oszlopa és alapja, amely által üdvösségre juthatunk; mégpedig annak a hitnek, amely katolikus vagy egyetemes, amelyet Isten minden gyermekénél megtalálunk...”²⁸

Egyetért azzal, hogy a hívők a Krisztus beszámított igazsága által, a hit által és

nem cselekedetek által igazulnak meg.²⁹ Mégis hisz abban a „szívben lakozó saját igazságban”, amely nem „alapja Isten elfogadásának, hanem annak gyümölcse; nem a nekünk tulajdonított igazság helyett, hanem annak következményeként”.³⁰

Wesley tehát nem hagyja el a megigazulás *sola fide, solo Christo, sola gratia* alapját, amikor a jócselekedetek jelentőségével, az Isten Igéjével mint paranccsal és a hívők valóságos megújulásával kapcsolatban mást hangsúlyoz, mint Luther. A reformátor – tömören szólva - az egyházi tanrendszer és annak következményei ellen harcolt, amelyben az üdvösség bizonyossága csak reménység tárgya volt, és a Krisztus érdemeinek beszámítása az egyház jogköre volt. John Wesley pedig a felületes hitélet („form of religion”) ellen, a jócselekedetek lekicsinylése és az erkölcsi fejlődési rendellenességek ellen igyekezett fellépni az egyházban és a társadalomban.

Ebben a kontextusban érti Wesley Isten Igéjének funkcióját törvényként az evangéliummal való eltérésben, nem csupán az *usus politicus* és az *usus elenchticus legis* értelmében, hanem kálvini értelemben is, mint *tertius usus*. Ebben az értelemben van Wesley szerint gyógyító hatása úgy az egyén, mint a gyülekezet számára, amely abban áll, hogy „bennünket életben tartson”.³¹ Ennél fontosabb azonban a harmadik szempont: A parancsolatok előíró jellege ellenére azok *Isten kegyelmének ígéretei*, amelyek megajándékoznak a

---

28 Predigt 20: Der Herr unsere Gerechtigkeit (1765), 4 (Lehrpredigten, 363).

29 Predigt 20, II.9k, (Lehrpredigten, 369). Zinzendorf énekét idézi: „Christi Blut und Gerechtigkeit, das ist mein Schmuck und Ehrenkleid”, amelyet angolra fordított.

31 Predigt 34: Ursprung, Wesen, Eigenschaften und Funktionen des Gesetzes (1750), IV.3. (Lehrpredigten 673).

Deus creans et salvificans 11

megtartásukhoz szükséges felismeréssel és erővel. A Szentlélek hatására a törvény kegyelmi eszközzé válik, amely „a parancsolatok teljesítése terén megmutakozó elégtelenségünkben erősít bennünket abban a reménységben, hogy kegyelmet kegyelemre kapunk, míg az Ő ígéreteinek teljességét valóban elnyerjük.”³²

A törvény önkényes, a Szentlélek hatása nélküli használata persze úgy kétségbeeséshez, mint önteltséghez is vezetheti az embert. Ezért szükséges, hogy a keresztény szabadságba és annak a Krisztusnak indulata, azaz szeretete szerinti kialakítása bevezetéseként magyarázzuk és hirdessük azt. Mert „Isten minden törvényének célja a szeretet. A szeretet Isten összes utasításainak egyetlen célja...”³³ Ez a szeretet Isten kegyelmének ajándéka, amely által a szabadság elnyerhető, megélhető és megőrizhető.

Wesley – a methodista konferencián belül is alkalmasint jelentkező nézeteltérések ellenére – azt a Luther által újra napvilágra hozott és megalapozott felismerést képviselte, hogy a megigazulás szempontjából egyedül a hit, és semmiképpen sem a jócselekedetek a szükségesek, ugyanakkor a keresés őszintesége és a hit elevensége megmutatkozik a jócselekedetekben is, amelyek az Isten és ember iránti szeretetből törnek elő, és éppen így töltik be Isten törvényeit.

„Jócselekedetek” alatt értjük egyrészt a *kegyesség* cselekedeteit (*works of piety*) – az Isten által adott kegyelmi eszközöket (többek közt Úrvacsora, imádság, bibliatanulmányozás, istentisztelet)³⁴, amelyek által kegyelmét fogadhatjuk – mint ahogy az *irgalmasság* cselekedeteit (*works of mercy*) is, amelyekben az Isten megtapasztalt szeretetét mások iránti szolgálatban továbbadjuk, és magunk is átéljük Isten kegyelmét.

Az „egyedül hit által” helyes értelmezése és megélése esetén a hit nem marad magára, hanem szeretet által munkálkodik, és gyümölcsöt terem. Wesley kitartott amellett, hogy „kegyelme által megigazulva nem hiába kaptuk kegyelmét”.³⁵ Ezért kedvenc jelmondata ebben az összefüggésben így hangzik: „Mert Krisztus Jézusban nem számít sem a körülmetélkedés, sem a körülmetéletlenség, csak a szeretet által munkálkodó hit” (Gal.5,6).

A keresztyén ember személyes és társadalmi életének konkrét alakítása annak adott összefüggései között és valóságos kihívásai tükrében ezen az alapon állva állandó feladat, amire Isten kegyelme lehetőséget biztosít és ajándékot ad.

---

32 Predigt 34, IV.4 (Lehrpredigten, 674).

33 Predigt 36: Das durch den Glauben aufgerichtete Gesetz (Röm 3,31) (Lehrpredigten, 702).

34 V.ö. ehhez Wesley Predigt 16, Die Gnadenmittel (Lehrpredigten, 287-310), és a 21. megj.-ben említett cikket

35 Predigt 12: Das Zeugnis unseres eigenen Geistes (Lehrpredigten, 226).